

συγγραφέντα ὑπὸ τοῦ τοῦ Μάρξ καὶ ἔργα τὰ ὅποια συνέγραψεν ἐξ ὀλοκλήρου ὁ ἴδιος, ὅπως λ.χ. τὸ «Ἡ ἐπανάστασις καὶ ἀντεπανάστασις ἐν Γερμανίᾳ», κλπ. Παρὰ ταῦτα ἐξεδόθησαν καὶ μετὰ τὸ ὄνομά του ἔργα τινά, ὡς «ἡ κατάστασις τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἐν Ἀγγλίᾳ», (1845), «ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τοῦ κ. Εὐγενίου Dürhing» (1874), «ἡ καταγωγὴ τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ κράτους», (1884), κλπ. Ἐπίσης ἐπεξεργάσθη καὶ ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρξ τοὺς δύο τόμους τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «τὸ κεφάλαιον» κυρίου ἔργου τοῦ τελευταίου.

Αὐτὰ ἐν ἡλίγοις διὰ τὸν συνιδρυτὴν τοῦ Μαρξισμοῦ καὶ ἀχώριστον φίλον καὶ συνεργάτην τοῦ Καρόλου Μάρξ ἐπὶ ὀλοκλήρον 40ετίαν περίπου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν του, ὅπως καὶ δι' ἐκείνην τοῦ Καρόλου Μάρξ, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος εἰς τὸ ἀνά χειρας ἔργον. Διότι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἡ διδασκαλία τῶν Μάρξ καὶ Ἐγκελς αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς διδασκαλίας τοῦ Μαρξισμοῦ· ἀφ' ἐνός ὅπως αὕτη διετυπώθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς συνεπληρώθη καὶ διεμορφώθη ὑπὸ τῶν συνεχιστῶν τοῦ ἔργου των, τῶν διαδόχων των καὶ νῶν ὀπαδῶν των. Οὔτε θὰ ἦτο ἄλλως τε δυνατόν νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐγκελς, ἀφοῦ εἶνε κοινή, οὕτως εἰπεῖν, μὲ ἐκείνην τοῦ Μάρξ, καὶ ἀποτελεῖ οἶονεὶ τὸ συμπλήρωμα ταύτης. Ἐξ ἄλλου τὸ σύνολον σχεδὸν τῆς διδασκαλίας τῶν δύο φίλων περιλαμβάνεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰς τὸ «κομμουνιστικὸν μανιφέστον», τὸ πρόγραμμα τῶν κομμουνιστῶν, ὅπερ συνέταξαν οἱ δύο συνεργάται τῆ ἐντολῇ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν καὶ ἐξέδωκαν κατὰ πρῶτον τὸ ἔτος 1848 ἐν Γερμανίᾳ. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐκθέτομεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἰδεολογικὸν περιεχόμενον ἢ κοσμοθεωρία τοῦ κοινωτισμοῦ».

4. Νικόλαος Λένιν.

Ὅπως ἤδη εἶπαμεν, ὁ Μάρξ καὶ Ἐγκελς ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι καὶ ἰδρυταὶ τοῦ συγχρόνου κοινωτισμοῦ. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ διδασκαλία των ἀπὸ τοῦ θανάτου των καὶ ἐφεξῆς, αὕτη ὑπῆρξεν λίαν περιορισμένη ζώντων αὐτῶν. Διότι ὡς γνωστὸν μακρὰ σειρὰ συγγραφέων καὶ διδασκάλων, φιλοδοξησάντων ν' ἀποβοῦν διάδοχοί των καὶ νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργον τῶν «ἰδρυτῶν», προσέδωκεν τοιαύτην ἔκτασιν καὶ εὐρύτητα εἰς τὰς διδασκαλίας των, αἵτινες ἀπεκλήθησαν «ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς» ἢ «Μαρξισμὸς», ὥστε οὗτος διεμορφώθη εἰς ὀλοκλήρον φιλοσοφικὸν σύστημα καὶ κατέστη παγκόσμιος ὑπόθεσις.

Ὡς σπουδαιότεροι καὶ μᾶλλον διακεκριμένοι ἐκ τῶν διδασκάλων καὶ συγγραφέων τούτων, φέρονται οἱ Κ. Κάουτσκυ, Ρόζα Λούξεμπουργκ, Γ. Λίμπκνεχτ, Κλάρα Ζέτκιν, Αὔγουστος Μπέμπελ, Χάας Μπερνστάϊν, Γ. Πλεχάνωφ, Ζωρές, Σορέλ, Λαμπριόλα, Ρένερ, Σίνκερ, Λασσάλ, Χίλφερντιγκ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, κατὰ πλειονότητα Ἑβραῖοι. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς συγχορόνους, ἦτοι οἱ κυριώτεροι καὶ σπουδαιότεροι διδάσκαλοι εἶνε Ἑβραῖοι.

Βεβαίως αἱ διδασκαλῖαι πολλῶν ἐκ τούτων δὲν ἔχουν, ἐν πολλοῖς, καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν ἀρχικὸν Μαρξισμόν, ὅπως ἐδιδάχθη ἀπὸ τοὺς «ἰδρυτάς» του, διότι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀποτελοῦν παραμόρφωσιν αὐτοῦ. Ἐνεκα τοῦ γεγονότος τούτου πολλοὶ ἐξ αὐτῶν θεωροῦνται αἰρετικοί. Τοῦτο ὅμως εἶνε τελείως ἀδιάφορον δι' ἡμᾶς, διότι δὲν ἐξετάζομεν μόνον τὴν διδασκαλίαν τῶν «ἰδρυτῶν», ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπαμεν, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν κοινωνιστικῶν δογμάτων ὡς τοιούτων. Ἄλλωστε ἡ παραμόρφωσις ἤρχισε ζῶντος ἀκόμη τοῦ Κάρλου Μάρξ. Πράγμα ποῦ τὸν ἠνάγκασεν κάποτε νὰ εἶπῃ: «Ἐγὼ δὲν εἶμαι Μαρξιστής», (moi je ne suis pas Marxiste) (1).

Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν κηρύκων τούτων τῶν κοινωνιστικῶν ἰδεῶν, ἀσχέτως τῆς κατηγορίας εἰς τὴν ὁποίαν κατατάσσονται, δὲν δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν κανένα εἰς τὴν χορείαν τῶν «ἰδρυτῶν», τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας. Ὅφείλομεν νὰ σταματήσωμεν ὅμως πρὸ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ Νικολάου Λένιν, τοῦ ἀρχηγοῦ τούτου τῆς μᾶλλον αἱματηρᾶς καὶ ἀποτροπαίας ἐπαναστάσεως τῶν νεωτέρων χρόνων. Διότι ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦλάχιστον τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῆς, ἂν ὄχι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του ἐπὶ σκηνῆς, σημειοῦται νέος σταθμὸς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινωνιστικῶν ἰδεῶν, ἄξιος ἰδιαιτέρας σπουδῆς καὶ προσοχῆς, ὡς ἐκ τῶν τραγικῶν ἀποτελεσμάτων του. Συνεπεία τούτου εἶνε ἐπιβεβλημένον καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ σκιαγραφήσωμεν ἐδῶ καὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον καὶ νὰ τὸν κατατάξωμεν μάλιστα μεταξὺ τῶν «ἰδρυτῶν». Ἐντεῦθεν ὁ λόγος ἤδη περὶ αὐτοῦ, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι εἶνε, μετὰ τοῦ πρὸ τινος κατηγορηθέντος ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ θανατωθέντος μεθ' ὁμάδος ἄλλων ἐπιφανῶν κομμουνιστῶν, ὑπὸ τῆς τρομοκρατίας τοῦ Στάλιν Μπουχαρίν, ὁ μεγαλύτερος θεωρητικὸς τοῦ Μαρξισμοῦ, μετὰ τοὺς «ἰδρυτάς».

Ἄλλ' ἀκόμη ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος ἀναγκάζων ἡμᾶς νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ· συνίσταται δὲ οὗτος ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ν. Λένιν εἶνε συνθετικὸν καὶ πολύμορφον, ὅπως

(1) Παρά Π. Κανελλοπούλω, «Κάρλος Μάρξ», Ἀθῆναι 1929.

καὶ ἐκεῖνο τοῦ Καρόλου Μάρξ καὶ ἄφ' ἑτέρου εἰς τὸ ὅτι εἶνε μέγιστον τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον διέπραξεν εἰς βάρος τῆς ἀνθρωπότητος.

* * *

Ὁ ἀπασχολῶν ἡμᾶς ἐπαναστάτης ὀνομάζεται πράγματι Βλαδίμηρος Ἰλλιτς Οὐλιάνωφ, τὸ δὲ ὄνομα Νικόλαος Λένιν εἶνε τὸ ἐπικρατέστερον τῶν ψευδωνύμων του. Ἐγεννήθη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1879 ἐν Simbirs τῆς Ρωσσίας, ἤτοι καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Κάρολος Μάρξ ἐμεσουράνει, τρόπον τινά. Τὴν καταγωγὴν φαίνεται νὰ ἦτο Ρῶσσοσ, κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους κυριωτέρους διδασκάλους τοῦ κοινωνισμοῦ, οἵτινες ἦσαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι Ἰουδαῖοι. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἀνώτερος δημόσιος ὑπάλληλος καὶ ἀπελάμβανε μεγάλης ἐκτιμῆσεως ἐν Ρωσσίᾳ, εἶχε δὲ καὶ ἄλλους υἱούς. Ἐνας ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος (Οὐλιάνωφ), ὅστις ἀναμιγνυόμενος εἰς μυστικὰς καὶ ἐπαναστατικὰς ὀργανώσεις, ἀπετέλει ἐπιφανὲς μέλος αὐτῶν. Ἐνεκα τούτου ἀπηγγονίσθη, μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν ὡσαύτως Ρώσσων, κατόπιν τῆς παρὰ τῶν ὀργανώσεων τούτων προπαρασκευῆς καὶ ἐκτελέσεως τῆς δολοφονίας τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β' καὶ τῆς ὀργανώσεως ἀποπειρῶν διὰ τὴν δολοφονίαν ὡσαύτως καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ'. Παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ νεαρὸς τότε Βλαδίμηρος Οὐλιάνωφ, τὰ πρῶτα μαθήματα τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ τοῦ ἐπαναστατισμοῦ.

Ἐμπεποτισμένος δὲ μὲ τὰς ἰδέας ταύτας ὁ μετέπειτα αἰμοχαρὴς ἐπαναστάτης Νικόλαος Λένιν, καὶ ἔχων μεγάλην ροπὴν πρὸς τὴν μάθησιν ἐν γένει καὶ τὰς σπουδὰς, ἐνεγράφη ἐνωρίτατα 17ετῆς ἤδη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καζάν. Ὀλίγους ὄμως μῆνας κατόπιν ἀπεκλείσθη τῶν σπουδῶν, λόγῳ τῆς ἀναμίξεώς του εἰς φοιτητικὰς ταραχάς. Καὶ μόνον ἀρκετὰ ἔτη βραδύτερον ἠδυνήθη νὰ περαιώσῃ τὰς σπουδὰς του, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πετροπόλεως ὄμως πλέον καὶ ἀφοῦ εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ μελετήσῃ τὸν Μαρξισμόν. Πρὸ ἀκόμῃ τοῦ πέρατος τῶν σπουδῶν του, ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, ἤρχισεν ἀναμιγνυόμενος εἰς ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας, δεδομένου ὅτι αὐταὶ ἤκμαζον τότε ἐν Ρωσσίᾳ. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν «κεντρικὸν ὄμιλον πρὸς διεύθυνσιν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος», ὅστις ἔδρα ἐν Πετροπόλει κατὰ τὸ 1894, ἔδωσε τεραστίαν ὄθησιν εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν δρασίαν του, ἀφιερῶθεις ψυχῇ καὶ σώματι εἰς αὐτήν. Περιερχόμενος δὲ τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰς ἐργατικὰς συνουκίας, ταξιδεύων ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς ἀχανοῦς Ρωσσίας, μελετῶν, ὁμιλῶν, γράφων καὶ ἐνεργῶν συγρόνως, ἵδρυνε νέους ὁμίλους, ἐλάμβανε μέρος εἰς συγκεντρώσεις καί, ἐν γένει ἀεικίνητος ὢν, δὲν παρέλειπε τίποτε πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του.

Νεαρώτατος καὶ εἰς ἡλικίαν μόλις 25 ἔτων ἔταξείδευσε κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1895 διὰ πρώτην φοράν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, πρὸς συνάντησιν τῶν ἑξορίστων Ρώσων Μαρξιστῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὕρισκοντο ὁ πολὺς ἐν Μαρξισμῷ Πλεχάνωφ, ὁ Ἄξελροντ, κλπ. Ἐκ τούτων ὁ τελευταῖος, μεγάλης πνευματικῆς δυνάμεως ἀνὴρ καὶ δύσκολος εἰς ἐπαίνους, ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὰ ἐν γένει προσόντα τοῦ ἐπισκέπτου, διείδεν ἔκτοτε ἐν αὐτῷ «τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀφ' ἑνὸς βαθεῖαν γνῶσιν τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας καὶ ἀφ' ἑτέρου πρακτικὰς ἰδιότητας ὀργανωτοῦ, συντόμως δὲ θ' ἀπέβαινεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος» (1), ὅπως καὶ ἐγένετο μετ' ὀλίγον.

Περατωθεῖσων τῶν συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἑξορίστων καὶ ἀφοῦ ὠργανώθη ἡ ἀποστολὴ Μαρξιστικῶν καὶ ἐν γένει ἐπαναστατικῶν ἔργων κρυφίως εἰς Ρωσίαν, ὁ Λένιν ἐπανῆλθεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἐσυνέχισεν τὰς ἐνεργείας του. Συνεπεῖα τούτων κατεδικάσθη κατὰ τὸ 1897 εἰς φυλάκισιν καὶ ἀπεστάλη εἰς Σιβηρίαν πρὸς ἔκτισιν τῆς ποινῆς του. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἑξορίας τὸ 1900, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐργασθῆ ἔλευθέρως ἔνεκα τῆς παρακολουθήσεώς του. Συνεπεῖα τούτου ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, κατ' ἄλλους μὲν ἐκουσίως, κατ' ἄλλους δὲ ὑποχρεωτικῶς, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917. Δὲν παρέλειπεν ὅμως νὰ ἐπανερχεται κρυφίως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς Ρωσίαν, δι' ὀλίγον ἑκάστοτε χρόνον, πρὸς ὀργάνωσιν ταραχῶν.

Κατὰ τὴν 16ετίαν τῆς ἐν τῷ ἔξωτερικῷ παραμονῆς του, ἠσχολήθη μὲ τὴν ἔκδοσιν ἐπαναστατικῶν ἑφημερίδων, τὴν δημοσίευσιν εἰς αὐτὰς ἀρθρῶν καὶ ἄλλων ἐπαναστατικοῦ περιεχομένου ἔργων, καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν κρυφίως εἰς Ρωσίαν. Ἐπίσης κατέγεινε μὲ τὴν συγγραφὴν διαφόρων βιβλίων. Ἐξ ἄλλου ἀφιερώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς ἐν τῇ δύσει καὶ τοῦ ἔργου τῶν μυστικῶν ὀργανώσεων, τῶν ὁποίων κατέλαβεν ἀνωτάτους βαθμούς. Διαφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἑξορίστων Ρώσων κατὰ τὸ 1903, ἀπεσχίσθη αὐτῶν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας, (δηλουμένης ἐν τῇ Ρωσικῇ διὰ τῆς λέξεως μπολσεβικισμὸς) καὶ ἴδρυσεν τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον διηύθυνε μέχρι τοῦ κατὰ τὸ 1924 ἐπισυμβάντος θανάτου του καὶ τὸ ὁποῖον ὀργάνωσε τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῆς Ρωσίας. Ἐπικειμένης τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης εἰσῆλθεν κρυφίως εἰς τὸ Ρωσικὸν ἔδαφος μετ' ἄλλων ἑξορίστων, τῇ βοήθ

(1) Ἄρθρον «Λένιν» εἰς Μ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείαν.

θεία τῶν διεθνῶν μυστικῶν ὀργανώσεων, ἐντὸς ἐσφραγισμένου βαγονίου, ὡς ἐμπόρευμα (1).

Τὸ συγγραφικὸν ἔργον του εἶνε ποικίλλον καὶ πολυσχιδές. Ὡς κυριώτερα ὅμως βιβλία του δύνανται νὰ θεωρηθοῦν : «Τὰ προβλήματα τοῦ Σοσιαλ-δημοκρατισμοῦ ἐν Ρωσσίᾳ», «Τί νὰ κάμωμεν», «Χαρακτηριστικὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ρωμαντισμοῦ», «Αἱ δύο τακτικαὶ τῆς σοσιαλ-δημοκρατίας», «Ἐργατικὸν πρόγραμμα τῶν σοσιαλιστῶν», «Σοσιαλισμός καὶ πόλεμος», «Κράτος καὶ ἐπανάστασις», «Μαθήματα ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως», κλπ. κλπ., τὰ ὅποια ἐκδοθέντα ὡς ἅπαντα αὐτοῦ κατὰ τὸ 1921—24 ἐν Ρωσσίᾳ, ἀπετέλεσαν 19 ὀλοκλήρους τόμους.

* * *

Ἐκ τῆς μελέτης τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἔργου ἐν γένει τοῦ Νικολάου Λένιν, προβάλλουν πλεῖστα ὅσα ἐρωτήματα : Τί τὸν ὠδήγησεν π. χ. εἰς τὸ ἄσπονδον μῖσός του κατὰ τοῦ Τσαρισμοῦ καὶ τὴν αἱματηρὰν δρᾶσιν του ; Ποία ἡ σχέσηις του πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν ἐν γένει καὶ ἰδίως τὰς μυστικὰς αὐτοῦ ὀργανώσεις ; Ἐξυπηρέτει ἐν συνειδήσει τὰς ὀργανώσεις ταύτας, ἢ ἀπλῶς ἐπωφελεῖτο τῆς δυνάμεως καὶ τῶν μέσων των, διὰ νὰ κινήται ἐλευθέρως καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τοὺς ἰδικούς του σκοπούς ; Πόθεν προήρχοντο τὰ μέσα τῆς ζωῆς, τῆς κινήσεως, τῆς δράσεως καὶ τῆς ἐργασίας του, δεδομένου ὅτι οὔτε ἐπάγγελμα ἐξήσκησεν ὁ ἴδιος, οὔτε ἡ οἰκογένειά του ἦτο πλουσία ; Τί ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ διαμορφωθῇ οὗτος εἰς αἰμοχαρῆ ἐπαναστάτην, εἰς ἀμείλικτον διώκτην τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς καὶ ν' ἀναδειχθῇ πάπας καὶ πατριάρχης τοῦ μπολσεβικισμοῦ ; Ἴδου μερικὰ μόνον ἐκ τῶν προβαλλομένων ἐρωτημάτων.

Ἡ ἐνασχόλησίς μας ὅμως μὲ τὰ ζητήματα αὐτὰ ἐδῶ, ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τοῦ θέματός μας. Κατὰ συνέπειαν ὅλως ἀκροθιγῶς καὶ ἐντελῶς παρεμπιπτόντως θὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινά, διὰ μερικὰ μόνον ἐκ τῶν ἐρωτημάτων τούτων.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ μῖσός του ἐναντίον τοῦ Τσαρισμοῦ, τοῦτο δὲν εἶνε κατ' ἀρχὴν ἄσχετον πρὸς τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ ἀδελφοῦ του, τὴν ἰδικήν του καταδίωξιν καὶ καταπίεσιν καὶ ἐν τέλει τὴν ἐξορίαν του. Ἦτο ὅμως αὕτη δικαιολογημένη. Διότι δὲν δύναται τις βεβαίως νὰ ἔχῃ ἀξίωσιν ἐλευθέρως ἀνατρεπτικῆς ἐνεργείας καὶ δράσεως, στρεφομένης ἐναντίον ἐπικρατούσης καταστάσεως, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ἐπικρατή-

---

(1) Ὅρα : Δ. Καλλιτσουνάκι, «Πολιτικὴ ἐπιστήμη», ἐν βιογραφίᾳ Λένιν, κλπ. σελ. 94.

σεώς της. Καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως δὲν ἦσαν ἀδικαιολόγητα τὰ ἐναντίον τρομοκρατῶν καὶ ἀνατροπέων μέτρα τοῦ καθεστῶτος ἐκείνου.

Τὸ μῖσος ἐξ ἄλλου τοῦ ἀνδρός, ἢ ἀπανθρωπία του, ἢ παροϊμιώδης σκληρότης του, τὰ αἰμοβόρα ἐνστικτά του, ἢ ἀγριότης του καὶ ἢ ἐντεῦθεν ἀπορρέουσα ἀμείλικτος δίωξις τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς, ἤμποροῦν νὰ δικαιολογηθοῦν ἐν τινι μέτρῳ ἐκ τῆς ἀδρανείας, τῆς ἀνεπαρκείας καὶ τῆς κλασσικῆς ἀνικανότητος τῶν διαχειριζομένων τὰς μεγάλας ταύτας δυνάμεις, τὴν ὁποίαν παντοῦ γύρω μας βλέπομεν. Διότι μόνον ἢ μὴ ἐξάσκησις πάσης τῆς ἐπιρροῆς καὶ ἢ μὴ χρησιμοποίησις ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν ἀξιῶν τούτων, πρὸς ἐξημέρωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ βελτίωσιν τῶν κακῶς κειμένων, δύνανται νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐμφάνισιν τοιούτων ἀνθρώπων.

Μὲ τοιαύτας ιδιότητες προικισμένος ὁ Νικόλαος Λένιν, ἠδυνήθη εὐχερῶς καὶ ἄνευ ἠθικοῦ τινος δισταγμοῦ, νὰ στρέψῃ τὰ βέλη του καὶ τὸ κῦμα τῆς ἐπαναστάσεως τὴν ὁποίαν ὠργάνωσε καὶ διηύθυνε ἐναντίον πραγμάτων, τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἐπιρροὴν τῶν ὁποίων εἰς τὸν βίον τῶν λαῶν δὲν ἠδυνήθη ἢ δὲν ἠθέλησε ν' ἀντιληφθῆ. Ἐθιμελίωσεν συνεπῶς τὸ οἰκοδόμημά του ἐπὶ τῆς ἄμμου, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον καταπίπτον τοῦτο θᾶπτον ἢ βράδυον μετὰ πατάγου, θὰ παρασύρῃ καὶ θὰ κατασυντρίψῃ πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ἀφρόνως βιοῦντας καὶ ἐγκληματικῶς πολιτευομένους, εἰάν δὲν μεταβάλλουν ἐν τῷ μεταξύ νοοτροπίαν καὶ κατευθύνσεις.

Τί ἐπεδίωκε, ἐρωτᾶται, διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ὁ Νικόλαος Λένιν; Ἦθελε ν' ἀνορθώσῃ; Κρίνοντες ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα τοῦλάχιστον, δυνάμεθα ἄριστα ν' ἀμφιβάλλωμεν. Καὶ ἂν ὅμως παραδεχθῶμεν τοῦτο, δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι οὗτος εἰργάσθη μὲ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπρομήθευσεν ἢ πλάνη, ἢ προκατάληψις, τὸ μῖσος καὶ ἢ ὄργη. Τοῦτο ἀπεδεικνύετο περιτρώως ὅταν ἔλεγεν, ὅτι «δὲν ἐνδιαφέρει ἂν τὰ 90 ο)ο τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ ἀποθάνουν· ἀρκεῖ τὰ 10 ο)ο ποὺ θ' ἀπομείνουν νὰ ζήσουν καλά». Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἔχουν ἐπίγνωσιν τῆς βαρύτητος τοῦ ἔργου καὶ τῶν μέσων διὰ τῶν ὁποίων τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, δὲν ὁμιλοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τοῦτο πράττουν μόνον οἱ παράφρονες καὶ οἱ ἐγκληματῖαι. Οἱ λογικοί, οἱ ἔχοντες ὑγιᾶ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν, δὲν διορθώνουν τὰ ἐγκλήματα μὲ ἄλλα ἐγκλήματα, ἀκολουθοῦν καὶ ἐφαρμόζουν τὸν νόμον τῆς ἐλάσσονος δυνατῆς προσπαθείας καὶ δαπάνης, διὰ τὰ μείζονα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

Τ' ἄνωτέρω ἀποδεικνύουν σαφῶς τὴν ψυχικὴν νοσηρότητα καὶ.

τὴν πνευματικὴν ἀνισορροπίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Τοῦτο ἄλλωστε διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν τακτικὴν δράσεως, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἠγωνίσθη καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν, μὲ τόσον πεῖσμα, τόσην δύναμιν, τόσον μῖσος δύναται τις νὰ εἴπῃ. Διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν οὗτος, πανίσχυρος πλέον ἀρχηγὸς μιᾶς ἐπαναστάσεως εἰς μίαν ἀπέραντον χώραν, ἀνέλαβε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ περίφημον «πρόγραμμά» του, ἔπραξεν ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐπρέσβευεν καὶ ἐπίστευεν καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἠγωνίζετο. Οὕτω : «εἶχεν ἀρχικῶς ὑποστηρίξει τὴν κατάσχισιν τῶν μεγάλων ἀγροκτημάτων καὶ τὴν διανομὴν των εἰς τοὺς ἀγρότας, (χωρικούς). Καὶ ἐφήρμοσεν τὴν ἐθνικοποίησιν τῆς γῆς, ἤτοι τὴν κατάργησιν πάσης ἰδιοκτησίας. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διέταξεν τὴν ἀφαιρέσιν ἀπὸ τοὺς ἀγρότας τῆς ἐσοδείας τῶν ὀλίγων κτημάτων των, πρὸς διατροφήν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων. Ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων, τοῦ δικαιώματος δηλαδὴ τῶν λαῶν νὰ διαθέτουν ἑαυτούς, καὶ ἐφήρμοσε τὴν ἀρχὴν «τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου δημοκρατίας», χάριν τῆς ἐπιτυχίας τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπαναστάσεως. Εἶχε κηρυχθεῖ ἐναντίον τῆς θανατικῆς ποινῆς, καὶ τὴν ἐφήρμοσεν ὁ ἴδιος, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ εὗρισκόμενος, πρὸς θανάτωσιν τόσων ἀνθρώπων, διότι εὗρισκεν ὅτι «εἶνε ἠθικὸν καὶ τίμιον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συμφέρει εἰς τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα του». Ἐπομένως ἡ θανάτωσις τῶν ἀντιπάλων του ἦτο ὑπόθεσις ἐπιβεβλημένη ὑπὸ τῆς ἠθικῆς ! «Ὑπεσχέθη ἐλευθερίαν τοῦ τύπου ἀπάλυτον καὶ κατήργησε καὶ τὴν παραμικροτέραν ἐλευθερίαν. Ἐκήρυξε τὴν «δικτατορίαν τοῦ προλεταριάτου» καὶ ἐφήρμοσε τὴν δικτατορίαν ἐνὸς κόμματος, καὶ δὴ μόνον τῶν ἡγετῶν του, ἤτοι «μιᾶς ὀλιγαρχίας», ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ἀπεκάλει» (1).

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦν διὰ νὰ σχηματίσουν οἱ ἀναγνώσται μας μίαν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀνδρός.

---

(1) Ἴδτε «Ἐστίαν» τῆς 12)2)39, ἐνθ' αὖ ἐδημοσιεύθησαν ἀποσπάσματα ἀρθροῦ τοῦ πρώην ἐπιφανοῦς Ρώσου κομμουνιστοῦ Βόριδος Σουβαρίν, ὅστις ἀπηρνήθη τὸν κομμουνισμόν, ὑπὸ τὸν τίτλον : «Τί ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν Λένιν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΟΙΚΙΛΙΑΙ Ή ΣΧΟΛΑΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΥ

1. Γενικά.

Ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος, τὸ γεγονός ὅτι σχεδὸν κάθε θεωρία, (ἐπιστημονική, πολιτική, οἰκονομική, κλπ.), εὕρισκει πολλοὺς ἢ ὀλίγους ὁπαδοὺς ἀπὸ τῆς διατύπώσεως καὶ τῆς δημοσίας ἐμφανίσεώς της. Ὅλοι ὅμως οἱ ὁπαδοὶ αὐτοί, σπανίως συμφωνοῦν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῶν θεωριῶν τὰς ὁποίας παραδέχονται. Διότι προφανῶς ἄλλοι τὰς θεωροῦν ἐξ ὀλοκλήρου ὀρθὰς καὶ ἄλλοι τὰς εὕρισκουν ἐν μέρει ἐσφαλμένας ἢ τολμηράς. Ἄλλοι τὰς νομίζουσι ἀπιθάνους καὶ ἀμφιβόλους εἰς ὠρισμένα σημεῖα καὶ ἄλλοι ἄλλας ἔχουν περὶ αὐτῶν γνώμας. Τοῦτο δὲ χωρὶς νὰ παύουν, ἐννοεῖται, νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὁπαδοὺς τῶν.

Ἄλλ' ἂν τοῦτο συμβαίη κατὰ κανόνα εἰς κοινὰς καὶ ἐπὶ μέρους θεωρίας, εἶνε ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως ὅτι θὰ συμβαίη κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν ἀναλογίαν εἰς μίαν ὀλοκλήρον κοσμοθεωρίαν. Διότι ἡ τελευταία αὕτη δὲν ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, μίαν ἀπλήν θεωρίαν, ἀλλὰ σύνολον πολλῶν ἐπὶ μέρους τοιούτων, τῶν ὁποίων εἶνε σύνθεσις καὶ ὀλοκληρωμένη ἐμφάνισις.

Ὅπως εἶχαμεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπωμεν ἀνωτέρω, ὁ κοινωνισμὸς δὲν ἀποτελεῖ μίαν ἀπλήν θεωρίαν, ἀλλὰ σύνολον πολλῶν ἐπὶ μέρους τοιούτων, ἐπιζητουσῶν νὰ ἐξηγήσουν κατὰ ὠρισμένον τρόπον ὅλα τὰ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς μέγιστα καὶ σπουδαιότατα προβλήματα. Ἐπομένως εἶνε κοσμοθεωρία. Ὡς ἐκ τούτου πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶνε αἱ διαφοραὶ καὶ αἱ διακρίσεις μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν της.

Οὔτε εὐκόλον ὅμως εἶνε, οὔτε κανένα πρακτικὸν σκοπὸν ἐξυπηρετεῖ, νὰ παραθέσωμεν ἑδῶ ὅλας τὰς διαιρέσεις καὶ τὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα δίδουν ἐν προκειμένῳ εἰς ἑαυτοὺς οἱ ὁπαδοὶ ἐν γένει τῆς κοι-

νωνιστικῆς κοσμοθεωρίας. Ἄρκει μόνον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ μὲν Ἕλληνας συγγραφεὺς Dan Griffith, ἀναφέρει 261 διαιρέσεις καὶ ἀποχρώσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του. Ὁ δὲ Γερμανὸς καθηγητῆς Sombart (1) 145 τοιαύτας, διὰ νὰ σχηματίσουν μίαν ἰδέαν τοῦ πράγματος οἱ ἀναγνώσται μας. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι μνημονεύουν τὰς διαιρέσεις τὰς ὁποίας συνήντησαν εἰς τὴν σχετικὴν φιλολογοῖαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἕκαστος γλώσσης. Ἐπομένως ὄχι τὰς ὑπαρχούσας εἰς τὴν παγκόσμιον φιλολογοῖαν τοιαύτας.

Μερικαὶ ἐκ τῶν διαιρέσεων τούτων εἶνε: ἀριστεροί, δεξιοί, τοῦ κέντρου, σοσιαλδημοκράται, ρεφορμισταί, ἐπαναστατικοί, κλπ. Διὰ νὰ εἴμεθα ὁμῶς σύντομοι καὶ νὰ καταστῆ εὐκόλως ἀντιληπτὸν τὸ ζήτημα, νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ υἱοθετηθῆ ἡ ἐκφρασθεῖσα ὑπὸ τινῶν συγγραφέων γνώμη, καθ' ἣν αἱ πολυπληθεῖς αὗται κατηγορίαι ἢ ἀποχρώσεις τοῦ κοινωνισμοῦ, ὀφείλουν νὰ συμπυκνωθῶν εἰς ὀλίγας, αἵτινες ν' ἀποκληθῶν σχολαί.

Κατὰ ταῦτα καὶ συμφώνως πρὸς τὴν μᾶλλον ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ὡς κυριώτεραι σχολαί τοῦ κοινωνισμοῦ, σύμφωνοι μεταξὺ τῶν ἐπὶ μιᾷ κεντρικῆς γραμμῆς σκέψεων καὶ ἰδεῶν καὶ διαφωνοῦσαι εἰς ὠρισμένας λεπτομερείας δύνανται νὰ θεωρηθῶν :

- 1) Ὁ κρατικὸς σοσιαλισμός.
- 2) Ὁ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς (ἀποκαλούμενος ἐπίσης καὶ κολλεκτιβισμὸς ἢ Μαρξισμὸς).
- 3) Ὁ ἐπαναστατικὸς σοσιαλισμὸς (ἢ κομμουνισμὸς).
- 4) Ὁ συνδικαλιστικὸς σοσιαλισμὸς.
- 5) Ὁ ἀγροτικὸς σοσιαλισμὸς.
- 6) Ὁ ἀναρχισμὸς. Καὶ τέλος
- 7) Ὁ Χριστιανικὸς σοσιαλισμὸς. (2)

Μερικοὶ οἰκονομολόγοι καὶ συγγραφεῖς, περιλαμβάνουν εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς σχολὰς καὶ τὴν συνεταιριστικὴν ἢ συνεργατικὴν. Δὲν νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι ἔχουν δίκαιον, διότι δὲν δύναται καὶ νὰ θεωρηθῆ σχολὴ ὁ συνεργατισμὸς. Ἀποτελεῖ, ἀπλούστατα, τὸ οἰκονομικὸν ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τῆς σχολῆς τοῦ Χριστιανικοῦ σο-

---

(1) Le socialisme allemand, trad. Française, p. 83—84.

(2) Ἡ σχολὴ τοῦ Χριστιανικοῦ σοσιαλισμοῦ ἔχει ἐντελῶς διαφόρους ἀπὸ τὰς ἄλλας σχολὰς πηγὰς καὶ κατευθύνσεις. Ἐνεκα τούτου ὑπάρχουν σοβαραὶ ἀντιρρήσεις, ἂν πρέπη νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς. Ἡμεῖς ἐν τούτοις τὴν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα, δι' οὓς λόγους θὰ ἐξηγήσωμεν κατωτέρω, ὅταν θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῆς.

σιαλισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν. Ἐνεκα τούτου δὲ ἀκριβῶς παραλείπομεν νὰ κάμωμεν ἰδιαιτέραν μνείαν περὶ αὐτῆς.

Ἄσπον ἀφορᾷ τώρα τὰ κοινὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν συμφωνοῦν ὅλαι αἱ σοσιαλιστικαὶ σχολαί, —ἐξαιρέσει φυσικὰ τῆς Χριστιανικῆς— ταῦτα εἶνε τὰ ἑξῆς, κατὰ τὸν Charles Gide :

1) Ὅλαι αὗται «θεωροῦν τὸν ὀργανισμόν τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν κατεχόμενον ἀπὸ ἀθεράπευτα ἐλαττώματα, ἢ τοῦλάχιστον φέροντα ἐν ἑαυτῷ σπέρματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιφέρουν τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς χρόνον προσεχῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον δὲ ἢ ἥττοι προσεγγίζοντα».

2) «Πιστεύουν ὅτι ἡ κυρία αἰτία τῆς κοινωνικῆς ἀνωμαλίας ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι τ' ἀγαθὰ εἶνε συγκεντρωμένα εἰς χεῖρας μικροῦ ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸ πλῆθος, ἀναγκάζοντες αὐτὸ νὰ ἐργάζεται πρὸς ὄφελος καὶ διὰ λογαριασμόν των, (paucis humanum genus vivit)».

3) «Ἀναμένουν νέαν τάξιν πραγμάτων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κεφαλαιοκρατικὴ ἰδιοκτησία ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἕτερα ὄψις αὐτῆς ἀφ' ἑτέρου, ἢ μισθαρνία, (salarjat), θὰ καταργηθοῦν τελείως ἢ τοῦλάχιστον θὰ περιορισθοῦν σημαντικῶς».

4) «Θέλουν νὰ ἐπεκτείνουν τὰς συλλογικὰς ἢ ὁμαδικὰς (collectivistes) ἐξουσίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μετατραποῦν εἰς δημόσια ἀξιώματα, πάντα ὅσα ἐκτελοῦνται σήμερον ἀπὸ ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις». (1)

Τοιαῦται εἶνε αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῶν ἰδεῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων συμφωνοῦν ὅλαι αἱ σοσιαλιστικαὶ σχολαί, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν. Ἄς ἴδωμεν ὅμως τώρα καὶ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς τῶν σχολῶν τούτων μεταξὺ ἀλλήλων καὶ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ ἐκάστης αὐτῶν.

2. Κρατικὸς σοσιαλισμός.

Ἡ σχολὴ τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ ἀποκαλεῖται καὶ ἀπὸ καθέδρας σοσιαλισμός, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον αὐτῆς ἐδιδάσκετο, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διδάσκεται ἀκόμη καὶ σήμερον πολλαχοῦ, εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ τὰ λοιπὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα.

---

(1) Πολιτικὴ Οἰκονομία (μετάφρ. Κροκιδᾶ) σελ. 30 καὶ ἐπ.

Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι οὗτοι κάμνουν σημαντικωτάτας ἀβαρίας εἰς τὴν καθόλου κοινωνιστικὴν διδασκαλίαν. Ἐργάζονται δὲ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καὶ ἐντὸς τοῦ φιλελευθέρου κράτους, προσαρμοζόμενοι πρὸς τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις.

Οὕτω ἡ σχολὴ αὕτη ἀποδέχεται ἢ ἀνέχεται τὸν θεσμόν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος, τὴν ὀργάνωσιν τῆς φιλελευθέρας οἰκονομίας, τὸν θεσμόν τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας, κλπ. Ἐργάζεται δὲ ἐντελῶς ἀθορύβως, πρὸς ἐξυπηρέτησιν δευτερευόντων μόνον σκοπῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ, μέχρις ὅτου ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου πρὸς ἐφαρμογὴν εὐρυτέρου προγράμματος.

Ἡ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς σχολῆς ταύτης ἐφαρμοζομένη τακτικὴ, συνίσταται κυρίως εἰς τὴν εἰσχώρησιν των εἰς τὸν ὀργανισμόν τοῦ φιλελευθέρου κράτους καὶ τὴν αὐτόθι κατάληψιν ὑπευθύνων καὶ ἀρμοδιωτάτων θέσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ὁ χειρισμὸς ζητημάτων καὶ ἡ λύσις προβλημάτων εὐρυτέρου κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἰς ταῦτα δὲ δίδονται κατόπιν, ἐν πολλοῖς, κοινωνιστικαὶ κατευθύνσεις, εἴτε διὰ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας καὶ τῆς ἐπεμβάσεως, εἴτε διὰ τῆς ἀδρανείας καὶ τῆς παθητικῆς ἀντιδράσεως.

Γενικῶς ὁ κρατικὸς σοσιαλισμὸς θεωρεῖται ἰδιαιτέρα ἰδεολογία, ἀνεξάρτητος καὶ μὴ συνδεομένη μὲ τὸν κυρίως σοσιαλισμόν. Ἐνεκα τούτου μάλιστα παρουσιάζεται ὡς ἀντίδοτον αὐτοῦ καὶ ἐνισχύθη ἢ καὶ ἐφηρομόσθη ἐν τινι μέτρῳ καὶ ὑπὸ τινος ἀπόψεως ὑπὸ ὠρισμένων κυβερνήσεων.

Τὸ γεγονός τοῦτο ὅμως εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, φαινομενικῶς τοῦλάχιστον, τὴν δυσαρέσκειαν τῶν ἄλλων σχολῶν—ἀναρχικῆς, ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, κομμουνιστικῆς, κλπ.—αἵτινες λυσιπῶδες ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ. Καὶ εἶνε τοῦτο πολὺ φυσικόν. Διότι διὰ τῆς δράσεώς του ὁ κρατικὸς σοσιαλισμὸς ἐξασθενίζει τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι προκαλοῦν τὴν ἀντιπάθειαν καὶ ἀξάνουν τὴν δυσφορίαν πάντων τῶν ἐργαζομένων κατὰ τῶν κεφαλαιοκρατῶν προϊσταμένων των. Ἐπομένως ἀπομακρύνει, κατ' αὐτούς, τὴν ἡμέραν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ σοσιαλισμοῦ.

Νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος περὶ τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ ὡς ἰδιαιτέρας ἰδεολογίας, καὶ ὅτι δὲν πρόκειται, εἰ μὴ περὶ μιᾶς τῶν σχολῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰς μομφὰς καὶ τὰς ἐπιθέσεις κατ' αὐτῆς, αὗται δικαιολογοῦνται : εἴτε ὡς ἔχουσαι σκοπὸν νὰ προκαλέσουν τὸν ἀναγ-

καίον ἐρεθισμὸν εἰς τὰ πνεύματα· ἐπομένως τὴν ἀντίδρασιν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἔντασιν τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν δυνάμεων, πρὸς μεγαλύτεραν καὶ ταχύτεραν πρόοδον τοῦ σοσιαλισμοῦ,—ὅποτε εἶνε ἀπλῶς ζήτημα τακτικῆς·—εἴτε ἀποτελοῦν συνήθους μορφῆς ἀντεγκλήσεις, αἵτινες παρατηροῦνται ἐνίοτε μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν μιᾶς ἰδεολογίας, ἀλλὰ διαφόρων κατευθύνσεων καὶ σχολῶν. Ἄλλως τε τὸ γεγονός καὶ μόνον ὅτι φέρει τὸ ὄνομα τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀποδεικνύει πλέον ἢ ἐπαρκῶς, ὅτι προέρχεται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἔχει μεγάλην μετ' αὐτοῦ σχέσιν. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχουν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι λόγοι, πείθοντες περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, εἰς τὴν ἀρίθμησιν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ὁποίων ὅμως δὲν νομίζομεν ὅτι παρίσταται ἀνάγκη νὰ προβῶμεν ἐνταῦθα, διότι τοῦτο ἐξέρχεται τοῦ θέματός μας.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, δὲν χρειάζεται νὰ εἰπῶμεν πολλὰ πράγματα. Διότι παρ' ὅλων τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸ θέμα, ἀναγνωρίζονται γενικῶς ὡς τοιοῦτοι οἱ ἐπιφανεῖς Γερμανοὶ σοσιαλισταὶ Ρομπέρτους (Rodbertus) καὶ Λασσάλ, (Lassalle), τὰς διδασκαλίας τῶν ὁποίων ἐσυνέχισε κατόπιν τὸ πλῆθος τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, (ἀπὸ καθέδρας σοσιαλισμός).

3. Ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμός.

Ἡ σχολὴ τοῦ αὐτοκαλουμένου ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ καλεῖται ἄλλως καὶ Μαρξισμός, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ νεωτέρου κοινωνισμοῦ Μάρξ, ἢ κολλεκτιβισμός, (collectivisme). Πάντες ὅμως οἱ κολλεκτιβισταὶ δὲν εἶνε καὶ Μαρξισταί, διότι ἔχομεν διαφόρους κατηγορίας τούτων, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς ὕλας τὰς ἄλλας σχολάς.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς διδασκαλίας τῆς σχολῆς ταύτης εἶνε ἡ πρότασις τῆς νὰ τεθοῦν ἐν κοινῷ, νὰ κρατοποιηθοῦν, ἢ ὅπως λέγουν οἱ σοσιαλισταὶ νὰ κοινωνικοποιηθοῦν, μόνον τὰ ὄργανα τῆς παραγωγῆς,—γαῖαι, μεταλλεῖα, τράπεζαι, μέσα μεταφορᾶς, πρῶται ὕλαι, κλπ.—Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τ' ἀγαθὰ τῆς καταναλώσεως,—ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα ἐν γένει,—νὰ παραμείνουν ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ἀφοῦ διανεμηθοῦν ὅμως καλλίτερα.

Διὰ τοῦ ὅρου ἐξ ἄλλου «ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμός», οἱ ὁπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης θέλουν νὰ τονίσουν ὅτι «δὲν παρουσιάζονται ὡς σύστημα, ἀλλ' ὡς ἀπόδειξις. Διότι δὲν προτείνουν, λέγουν, ἐπιθυμητὸν τι ἰδανικὸν δικαιοσύνης ἢ ἀδελφότητος,

άλλ' ἔχουν τὴν ἀξίωσιν ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀφ' ἑαυτῶν τείνουν αἱ νεώτεραι κοινωνίαι, ὠθούμεναι, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ὑπὸ τῶν νόμων τῆς ἐξελιξέως». (1)

«Ἐάν ἄλλοτε ἡ ἰδιοκτησία ἦτο ἀτομική, λέγουν, τοῦτο συνέβαινε διότι καὶ ἡ παραγωγή ἦτο τοιαύτη. Καὶ ὑπῆρχε ἄρμονία μεταξὺ τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς. Τοιοῦτον τι ἦτο τὸ μικρὸν ἐργαστήριον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Σήμερον ὅμως, ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τῆς μεγάλης βιομηχανίας, τοῦ μεγάλου ἐμπορίου, τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας, κλπ. διὰ τοῦ νόμου τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἀτομικὴ παραγωγή ἐξαφανίζεται καθ' ἑκάστην, ὑποχωροῦσα εἰς τὴν ὁμαδικὴν τοιαύτην. Διότι τὸ μικρὸν ἐργαστήριον ἀνιεκατέστι, σεν τὸ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ μεταλεῖον ἢ ἔταιρία τοῦ σιδηροδρόμου, κλπ. Ἐν τούτοις ἡ διανομὴ ἐξακολουθεῖ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Ὑπάρχει ἄρα μεταξὺ τοῦ συστήματος τῆς διανομῆς καὶ τοῦ τῆς παραγωγῆς δυσαρμονία, ἡ ὁποία εἰς κάποιαν στιγμὴν, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐξελιξέως, θὰ προκαλέσῃ τὴν διάρρηξιν τῆς ἰσορροπίας καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ παρόντος κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος».

«Ἐκ τῆς προΐούσης πορείας τῆς ἐξελιξέως, ὅλαι αἱ παροῦσαι μορφαὶ τῆς ἀτομικῆς παραγωγῆς εἶνε καταδικασμέναι νὰ ἐξαφανισθοῦν, ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Οὕτω μοιραίως θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν ὅλα τὰ ὄργανα τῆς παραγωγῆς θὰ κοινωνικοποιηθοῦν καὶ ὅλοι οἱ μικροὶ παραγωγοὶ θὰ ἀπορροφηθοῦν ὑπὸ τῶν μεγάλων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ τροχὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ περιστρέφεται, θὰ ἔλθῃ κατόπιν ἡ σειρὰ καὶ τῶν μεγάλων, τῶν ὁποίων ἡ ἰδιοκτησία θ' ἀπαλλοτριωθῇ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας ἢ τοῦ κράτους. Τότε δὲ θὰ ἀποκατασταθῇ ἡ μεταξὺ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς ἄρμονία καὶ τότε θὰ ἰκανοποιηθῇ ἡ ὁλοκληρὴ τῆς ἐξελιξέως, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ὅπως εἰς τρόπον ὁμαδικῆς παραγωγῆς ἀνταποκρίνεται ὁμαδικὴ ἰδιοκτησία». (2)

Αὕτη, ἐν ὀλίγοις, εἶνε ἡ διδασκαλία τῆς σχολῆς ταύτης.

Γεννᾶται ὅμως τὸ ἐρώτημα : Πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; Εἰς τοῦτο οἱ σοσιαλισταὶ ἀπαντοῦν : εἴτε νομίμως, τῇ θελήσει τοῦ κράτους,

(1) Charles Gide, Πολιτικὴ Οἰκονομία σελ. 672.

(2) Gide, αὐτόθι σελ. 673.

τὸ ὁποῖον θὰ ἐφαρμόσῃ, ἀπλούστατα, τὸν νόμον τῆς ἀπαλλοτριώσεως διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, — μετὰ ἢ ἄνευ ἀποζημιώσεως ἄρα γε ; ἐρωτῶμεν διότι δὲν μᾶς τὸ λέγουν — εἴτε ἐπαναστατικῶς, ἐὰν ἢ καθολικὴ ψηφοφορία, ὁ κοινοβουλευτισμὸς ἢ ἡ ἀντίδρασις τῆς ἀστικῆς τάξεως δὲν ἐπιτρέψουν τὴν εἰρηνικὴν λύσιν. Τοῦτο θὰ εἶνε ἡ τελευταία προᾶξις τῆς πάλης τῶν τάξεων, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ ἀπὸ αἰώνων, καὶ ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Κ. Μάρξ, ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον γεγονός τῆς ἱστορίας, διὰ τοῦ ὁποίου.... ἐξηγοῦνται πάντα τὰ ἄλλα !

Ὡς ἰδρυταὶ τῆς σχολῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ θεωροῦνται, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπαμεν, οἱ Κάρολος Μάρξ καὶ Φρειδερίκος Ἐγκελς. Συνεχισταὶ δὲ τοῦ ἔργου καὶ διάδοχοι αὐτῶν εἶνε πάντες οἱ νεώτεροι διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς, οἵτινες ἐκκινοῦν ἀπὸ τὰς ὡς ἄνω βάσεις.

Ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἀκριβὲς ὅτι οἱ Μάρξ καὶ Ἐγκελς τυγχάνουν ἰδρυταὶ μόνον τῆς σχολῆς τοῦ...ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἄφ' ἑνὸς διότι καὶ αἱ ἄλλαι σοσιαλιστικαὶ σχολαὶ διεκδικοῦν ὡς προγόνους των τοὺς ἄνωτέρω πατριάρχας, ἀσχέτως ἂν διαφωνοῦν εἰς λεπτομερείας. Καὶ ἄφ' ἑτέρου διότι οἱ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἄνωτέρω ὀρχηγῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ διάδοχοι καὶ ὄπαδοὶ αὐτῶν, οὐδέποτε συνεφώνησαν μεταξὺ των, εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Μαρξικῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ πάντοτε εἶχον διαφωνίας. Ἄλλωστε εἰς πλεῖστα σημεῖα τοῦ κοινοῦ ἔργου των, οἱ προμνημονευθέντες ἰδρυταὶ τοῦ συγχρόνου κοινωνισμοῦ, οὐδέποτε ἠδυνήθησαν ἢ ἔστω ἠθέλησαν νὰ εἶνε ἀπολύτως σαφεῖς.

4. Ἐπαναστατικὸς κοινωνισμὸς.

Ἄλλη κοινωνιστικὴ σχολὴ εἶνε ὁ γνωστός μας θορυβοποιὸς κομμουνισμὸς, (communisme), ὅστις δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν κοσμοθεωρίαν, ὅπως ἐξ ἁμαθείας πολλοὶ νομίζουν, ἀλλ' εἶνε μία ὑποδιαίρεσις τοῦ σοσιαλισμοῦ. Διαφωνεῖ μόνον πρὸς τὰ διδάγματα τούτου εἰς λεπτομερειακὰ τινὰ ζητήματα τακτικῆς. Διότι ὁ μὲν ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς λ. χ., περὶ τοῦ ὁποίου ἀμέσως ἄνωτέρω ὠμιλήσαμεν, πιστεύει εἰς τὴν βαθμιαίαν καὶ αὐτόματον, τρόπον τινά, μεταβολὴν τῶν σημερινῶν βιωτικῶν συνθηκῶν. Ἐν ᾧ ὁ κομμουνισμὸς ἀντιθέτως, θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν, ὡς μέσον μεταβολῆς τῆς σημερινῆς τάξεως πραγμάτων. Συνεπῆς δὲ πρὸς τὴν πίστιν του ταύτην, ἐργάζεται μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐν λόγῳ ἐπανάστασεως, ἰδέαν τῆς ὁποίας

δύναται τις νὰ σχηματίσῃ ἀπὸ τὴν Ρωσικὴν τοιαύτην τοῦ 1917. «Οἱ περισσότεροι τῶν σοσιαλιστῶν ἀναμένουν τὴν ἐπανάστασιν, λέγει καὶ ὁ Gide, ὡς ἀπαραίτητον τιναγμὸν διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν σημερινὴν ἢ νέα τῶν πραγμάτων τάξις».

«Ὅσαδὴποτε στοιχεῖα αὐτοκαταστροφῆς καὶ ἂν ἔχη ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀστικὸν καθεστῶς, ἐξακολουθοῦν λέγοντες οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης, οὐδέποτε θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πλήρους κοινωνικοῦ προγράμματος. Συνεπῶς πρέπει νὰ τὸ ἀνατρέψωμεν καὶ νὰ τὸ καταστρέψωμεν διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Διότι τότε καὶ μόνον θὰ καταστῇ δυνατὸν ν' ἀρχίσωμεν ἐξ ἀρχῆς, ἐλεύθεροι περισπασμῶν, τὸ ἔργον τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνοικοδομήσεως».

Ταῦτα εἶνε, ἐν ὀλίγοις, τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς σχολῆς ταύτης τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὅπως δὲ καὶ προηγουμένως εἶπαμεν, καὶ οἱ κομμουνισταί, καθὼς ἄλλωστε καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πλήθους τῶν ἄλλων σοσιαλιστικῶν σχολῶν, πιστεύουν ὅτι τὰς ἰδέας των ἀντλοῦν ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἰδρυτῶν» τοῦ κοινωνισμοῦ Μὰρξ καὶ Ἐγκελς. Τοῦτο δὲ ἐν πολλοῖς δικαιολογεῖται, δεδομένου ὅτι οἱ δύο ὡς ἄνω ποντίφηκες τοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν εἶνε σαφεῖς εἰς πλεῖστα ὅσα σημεῖα τοῦ ἔργου των. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, λέγει λ. χ. ὁ Κάρολος Μὰρξ τὰ ἑξῆς ἀμίμητα :

«Τὸ ὄπλον τῆς κριτικῆς δὲν δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν διὰ τῶν ὄπλων κρίσιν. Ἡ ὑλικὴ δύναμις πρέπει ν' ἀνατραπῇ δι' ὑλικῆς δυνάμεως. Καὶ ἡ θεωρία ὅμως μετατρέπεται εἰς ὑλικὴν δύναμιν, εὐθύς ὡς αὕτη γίνῃ καταληπτὴ ὑπὸ τῶν μαζῶν. Ἡ θεωρία πραγματοποιεῖται εἰς λαὸν τινά, ἐφ' ὅσον παρίσταται ὡς προγγοματαποίησις τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ. Τὸ ὑπὸ τῆς μεγάλης βιομηχανίας γεννώμενον προλεταριάτον, παριστᾷ κοινωνικὴν τινὰ τάξιν, εἰς ἄμεσον οἰκονομικὸν συμφέρον τῆς ὁποίας ἔγκειται ἡ πραγματοποίησις τῆς νέας ἀθιῆστικῆς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία εὕρισκει τὰ ὑλικά αὐτῆς ὄπλα εἰς τὰ προλεταριάτον», κλπ. (1). Ὁ δὲ Γ'. Λίμπνεχτ, ἐκ τῶν ἐπιφανῶν καὶ στενῶν συνεργατῶν τῶν Μὰρξ καὶ Ἐγκελς, ἐβεβαίωσεν ὅτι «ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ζήτημα δυνάμεως, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ λυθῇ εἰς τὰ κοινοβούλια, ἀλλ' εἰς τοὺς δρόμους, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης» (2), διὰ τῆς ἐπαναστάσεως φυσικά. Ἐντεῦθεν ἐμπνέονται οἱ κομμουνισταί.

(1) Παρὰ Herkner, τὸ ἐργατικὸν ζήτημα, τόμ. Β', σελ. 212 καὶ ἐπ.

(2) Herkner, Αὐτόθι, σελ. 307.

